МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

Е К О Н О М И Ј А

ИЗБОРНА

за III година

ЕКОНОМСКА, ПРАВНА И ТРГОВСКА СТРУКА
економски техничар, деловен секретар и техничар за трговија и маркетинг

Скопје, мај 2001 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: ЕКОНОМИЈА

1.2. Образовен профил и група струки на кои им припаѓа наставниот предмет

1.2.1. Образовен профил: Економски техничар, деловен секретар и техничар за трговија и маркетинг
1.2.2. Група струки: Економска, правна и трговска струка

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1. Изборна настава - заеднички предмет за струката

1.4. Година (фаза) на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Трета година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно (неделен контакт): 2 часа
1.5.2. Број на часови годишно (квота на изучување): 72 часа

1.6. Статус на наставниот предмет

1.6.1. Изборен предмет

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Целта на наставата по наставниот предмет *економија за матура,* е учениците да ги продлабочат и прошират стекнатите знаења за економски закони и категории, од областа на микроекономијата како дел од современата економска наука, со цел на самостојно разбирање и објаснување на сложената економска стварност, поттикнување на нивната аналитичка и критичка мисла, како и за продолжување на образованието на соодветните високообразовни установи.

Од општата цел на наставниот предмет, произлегуваат и следниве посредни цели:

- ученикот да се запознае со основните принципи на економската наука;
- да ја разликува микроекономијата од макроекономијата, како и позитивна од нормативната економија;
- да ги прошири знаењата за факторите што ја условуваат понудата и побарувачката за поединечни добра и услуги;
- да ги елаборира различните теории за вредноста и цените;
- да ги продлабочи знаењата за организацијата на производството и неговото значење за динамика и стабилност на економскиот раст;
- да го идентификува значењето на маргиналните големини во економијата, како категории на теоријата за производството, како и комбинацијата и супституцијата на факторите на производство;
- да го анализира значењето на трошоците во економијата, а посебно значењето на маргиналните трошоци;
- да ги објасни методолошките аспекти на облиците на пазарни структури, како и нивните начини на максимизирање на профитот;
- да ги продлабочи знаењата за цените, доходите, понудата и побарувачката на факторите на производство;
- да ги прошири знаењата за пазарот на капитал и пазарот на труд;
- да го разбере значењето на монополистичката моќ и потребата од минимизирање на државните ингеренции во економијата.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на програмските содржини од наставниот предмет *економија за матура,* односно за постигнување на поставените цели, потребни се основни знаења стекнати од наставните предмети *основи на бизнисот* за И и ИИ година и *сметководство* за ИИ година.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Бр. на часови	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и меѓу предметите
1. ВОВЕД ВО ЕКОНОМСКАТА НАУКА	**8**	Ученикот: - да го објасни историскиот развој на економијата како наука; - да ја утврди разликата помегу политичката економија и економијата како наука; - да го согледа предметот на изучување на економијата; - да ги објасни основните принципи на економијата со посебен осврт врз принципот на реткост и ограниченост на ресурсите; - да ја разликува микроекономијата од макроекономијата; - да ја разликува позитивната од нормативната економија како и зошто нормативната економија е домен за несогласување мегу економистите; - да согледа како пазарот ги	Наставникот: - дисусија за развојот на економијата како наука и поврзување со политичката; економија како наука; - користење на графоскоп и ЛЦД проектор.	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма)* Тематска целина: - вовед во економската наука. *2. Основи на бизнис за И и ИИ година.*

		елоцира ретките ресурси “Смитова невидлива рака” и моќта на пазарите за саморегулација.		
2. МИКРО-ЕКОНОМИЈА **2.1. ПОБАРУВАЧКАТА И ПОНУДАТА ЗА ПОЕДИНЕЧНИ ДОБРА**	**6**	- да го продлабочи знаењето за понудата и побарувачката преку дејството на Законот за понуда и побарувачка; - да ги утврди факторите кои ја условуваат понудата и побарувачката за поединечни добра и услуги; - да го објасни графичкиот приказ на побарувачката и понудата врз база на практичен пример; - да согледа како се урамнотежуваат понудата и побарувачката и како се “чистат” одделните пазари преку конкретени примери.	- користење на графикони за прикажување на “чистењето “ на пазарот; - решавање на пример и графичко прикажување на урамнотежувањето на понудата и побарувачката; - компјутерска демонстрација на графиконите на понудата и побарувачката.	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма);* Тематска целина: - основни елементи на понудата и побарувачката.
2.2. РАЗЛИЧНИ ТЕОРИИ ЗА ВРЕДНОСТА И ЦЕНИТЕ	**6**	- да го сфати синтетичкиот приказ на објективните и субјективните односно маргиналистичките теории за цените и добрата; - да ги објасни основите на теоријата на изборот на потрошувачот; - да разбере како потрошувачите го максимизираат задоволството;	- води насочена дискусија за објективните и субјективните теории т.е. маргиналните теории за цените и добрата; - дискусија со цел да се објасни теоријата за избор на потрошувачот;	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма)* Тематска целина: - теории за вредноста и цените

		- да се запознае со поимот на потрошувачкиот вишок.	- графикони, табели и користење на ЛЦД проектор.	
2.3. ОРГАНИЗАЦИЈА НА ПРОИЗВОДСТВОТО	**6**	- да ги прошири знаењата за малите, средните претпријатија со посебен осврт на конкурентните сектори и неговото значење за динамиката и стабилноста на економскиот раст; - да ја истакне улогата на големите претпријатија – сектор на јадрото; - да го нагласи значењето на транснационалните корпорации.	- користење на стручна литература; - гледање на видео снимки од поголеми и помали претпријатија; - користење на Интернет како можност за прибирање и размена на информации за транснационалните корпорации; - развивање дискусија за доминантната улога на транснационалните корпорации (работа во група) – проекти.	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма)* Тематска целина: - организација на производството и сопственичка структура.
2.4. ТЕОРИЈАТА НА ПРОИЗВОДСТВОТО И ПРОИЗВОДНАТА ФУНКЦИЈА	**6**	- Да го прошири знаењето за производната функција – вкупен, просечен и маргинален производ; - да го согледа значењето на маргиналните големини во економијата; - да изработува конкретни примери за пресметка на маргиналниот производ;	- тимска работа со решавање на проблемите од дадени конкретни примери на учениците; - размена на идеи и примери за комбинација на факторите за	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма)* Тематска целина: - основите на теоријата на производството.

		- да го разбере значењето на комбинацијата и супституцијата на факторите на производство на економијата. - да елаборира каква; комбинација на фактори на производство ќе прифатат: Кина, Македонија и СР Германија.	производство Кина, Македонија и Германија; - користење на Интернет и презентирање преку ЛЦД проектор (работа во група).	
2.5. ТРОШОЦИ	**6**	- да го согледа значењето на трошоците во економијата; - да го прошири знаењето за основни видови трошоци; - да го истакне посебното значење на маргиналните трошоци; - да ја согледаат улогата и значењето на маргиналните трошоци; - да ја разбере улогата на фиксните трошоци, масовното производство и Законот за економии од обем; - да го нагласи значењето на профитот како разлика помеѓу вкупниот приход и вкупните трошоци.	- користење табели, формули и објаснување на трошоците; - демонстрација и графичко прикажување на маргиналните трошоци; - истражувачки проекти за анализата на трошоците преку на тимска работа на учениците; - презентирање на резултатите со употреба на графоскоп или ЛЦД проектор.	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма);* Тематска целина: - анализа на трошоците.
2.6. ПАЗАРНИ СТРУКТУРИ	**10**	- да ги прошири знаењата за основните критериуми за разликување на пазарните	- дискусија со учениците за улогата на совршената	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна*

		структури; - да го истакне посебното значење на совршената конкуренција (методолошки аспекти); - да го објасни начинот на кој претпријатието што работи во совршената конкуренција го максимизира вкупниот профит; - да го сфати значењето на општиот принцип - маргиналниот приход е еднаков на маргиналниот трошок; - да го согледа значењето на монополот и неговиот вкупен и граничен приход; - да го разбере начинот на кој монополот го максимизира профитот; - да ги објасни нерационалностите на монополот; - да ги разберат разликите и сличностите мегу олигополот и монополистичката конкуренција односно многу диференцирани производители.	конкуренција и разликите помеѓу монопол и олигопол т.е. многу диференцирани производители; - користење на стручна литература и Интернет; - организирана посета на монопол.	*програма)* Тематска целина: - пазарни структури.
2.7. ФАКТОРИ НА ПРО-ИЗВОДСТВО	**6**	- да ги продлабочи знаењата за четирите фактори на производство (капитал, труд,	- дискусија за факторите на производство врз	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна*

		земја, претприемништво; - да ги сфати цените на факторите на производство како трошок за претпријатијата; - да ја истакне улогата на доходите на факторите на производство како приход на семејствата; - да ги согледа специфичностите на понудата и побарувачката за факторите на производство и формирањето на нивните цени.	основа на проекти и за нивната понуда и побарувачка; - пример од страна на учениците со цел да се согледаат специфичностите на формирањето на цените за факторите на производство; - графичко прикажување; - користење на ЛЦД проектор.	*програма)* Тематска целина: - фактори на производство и нивно пазарно вреднување.
2.8. ПАЗАР НА КАПИТАЛ	**6**	- да го продлабочи знаењето за пазарот на капиталот; - да ги идентификува сличностите и разликите мегу акциите и обврзниците; - да го согледа функционирањето на берзите односно секундарните пазари на капитал преку практични илустрации.	- насочено води дискусија за улогата на пазарот на капиталот; - организирање на тимска работа (практичен пример – идентификација и пополнување на хартиите од вредност); - презентирање на резултатите од на тимската работа; - користење на графоскоп или ЛЦД проектор.	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма)* Тематска целина: - наемнини и пазар на капитал.
2.9. ПАЗАР НА ТРУД	**6**	- да ги продлабочи знаењата за	- развивање дискусија	*1. Економија за*

		сuштината на наемнината; - да ги разликува видовите на наемнини (номинални и реални); - да ја елаборира побарувачката на трудот - до кога фирмата што работи во совршената конкуренција ќе вработува нови работници; - да ја разбере улогата на населението како основа за понудата на трудот; - да ги сфати разликите во плати со посебен осврт на различните форми на дискриминација на пазарот на трудот; - да го согледа значењето и улогата на синдикатите.	за наемнината (номинална и реална); - групна работа на учениците преку презентирање на резултатите; - гледање видео снимки за направени проекти од страна на учениците за разните форми на дискриминација на пазарот на трудот; - користење на Интернет и ЛЦД проектор.	*ИИИ год. (задолжителна програма)* Тематска целина: - наемнини и пазар на труд.
2.10. ДРЖАВНА РЕГУЛАЦИЈА	**6**	- да ја разбере монополистичката моќ, макроекономската нестабилност и асиметричните информации (пазарниот неуспех); - да ја согледа макроекономската нестабилност; - да разбере како современите држави ги регулираат природните монополи; - да ги прошири знаењата за	- насочена водена дискусија за пазарниот неуспех; - организирање на истражувачки проекти на тема - како современите држави ги регулираат природните монополи; - државна регулација и дерегулација; - презентирање на	*1. Економија за ИИИ год. (задолжителна програма)* Тематска целина: - регулација и дерегулација на стопанските сектори.

		поимите на државна регулација и дерегулација; - да го разбере минимизирањето на државните ингеренции во економијата.	проектите преку ЛЦД проектор или графоскоп; - користење на Интернет.	

4.2. Наставни методи и активности на учење

За реализација на наставата по наставниот предмет *економија за матура*, согласно поставените цели на наставниот предмет, како основни *наставни методи* ќе се користат: водење на насочена дискусија, демонстрација, играње на улоги решавање на проблеми и симулација на реални ситуации, учење преку сопствено откривање, слободни задачи, тимска настава и сл.

Активности на ученикот: да дискутира, да применува правила и законитости, да набљудува, да слуша, да прибележува, да повторува, да објаснува, да чита, да презентира, да открива во група и независно, да размислува критички, да дава свој суд, да работи домашни задачи.

Активности на наставникот: организира, планира, подготвува настава, дава инструкции за работа, поттикнува на дискусии, објаснува, поставува прашања, оценува и поттикнува на самооценување од страна на учениците, симулира процеси и реални ситуации, презентира.

4.3. Организација и реализација на наставата по предметот

Процесот на учење во наставата, по наставниот предмет *економија за матура,* се изведува преку теоретска настава во училница каде што учениците ќе стекнуваат пред с# когнитивни и афективни компетенции, преку организирани посети на трговски друштва и институции, организирани информативни средби, разговори и дискусии со претставници – стручни лица од практиката, во училиштето или во институциите и трговските друштва, со цел да се интегрираат знаењата и ставовите со практичните умеења на учениците. Наставата по овој наставен предмет се реализира и преку индивидуални домашни задачи, кои може да се изведуваат дома и во училиштето.

Образовните активности по предметот *економија за матура,* се организирани во две полугодија, четири тримесечија и неделен распоред на часовите.

4.4. Наставни средства и помагала

За поуспешна реализација на целите на наставниот предмет *економија за матура,* потребно е да се користи: графоскоп, графофолии, ТВ, видеорикордер, видеоленти, компјутерска опрема, ЛЦД проектор, публикации, шеми и сл.

Литература потребна за реализација на наставата, како за наставниците така и за учениците е учебник за овој наставен предмет, наставни помошни материјали, стручни списанија, публикации и сл.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на постигнувањата на учениците, се врши преку континуирано следење во текот на учебната година, усно и писмено - преку тестови на знаења за секоја тема одделно, писмените извештаи за реализирани активности на учениците, креативноста, постигнувањата и резултатите од тимската работа, индивидуалните домашни задачи, покажан интерес и активно учество на учениците на часовите.

Во текот на у£ебната година, у£ениците се оценуваат со најмалку две оценки за секое полугодие, а се утврдуваат полугодишни и годишни оценки. Доколку ученикот не постигне резултати во реализирањето на конкретните цели на Наставната програма, се постапува според законската регулатива.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Покрај условите пропишани со Законот за средно образование, наставникот треба да ги поседува следниве персонални, професионални и педагошки карактеристики: да го мотивира и да влијае позитивно на ученикот со својот начин на изразување, углед, појава, подготвеност за дополнителна работа, образование, систем на вредности и идеали; да соработува со другите наставници, стручни работници, социјални партнери, стручни институции; да поседува способност за изведување на настава и комуникација со учениците; да поседува способност за примена на современа образовна технологија; да поседува способност за планирање, организирање, воведување новини во наставниот процес, како и способност за професионално и педагошко самообразување; да е комуникативен и креативен.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии по економија, со здобиена педагошко - психолошка и методска подготовка и положен стручен испит.

6.3. Стандард на простор за наставниот предмет

За реализација на Наставната програма по *економија за матура*, ќе се користи училница опремена со наставни средства, помагала и опрема согласно нормативот.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: мај, 2001 година
7.2. Датум на превземање: мај 2008 година

7.2. Состав на работната група:

1. Снежана Димовска, советник, Биро за развој на образованието, Скопје
2 .Д-р Таки Фити, професор, Економски факултет, Скопје
3. Трајанка Кушевска, наставник, ДСЕПУ "Васил Антевски - Дрен", Скопје
4. Јагнија Ангеловска, наставник, ДСУЕБ "Арсени Јовков", Скопје
5. Предраг Јакимовски, советник, Стопанска Комора на Македонија, Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 01.09.2001 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма за *економија за матура,* ја одобри (донесе) министерот за образование и наука со решение број 11-2934/1 од 27.06.2001 година.